

Elżbieta Golec-Nycz
Biblioteka Główna
Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie
golece@uek.krakow.pl

Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – kilka uwag o statusie bibliotekarzy

Streszczenie: Artykuł jest głosem w dyskusji o powstającej nowelizacji *Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce*. Autorka zwraca uwagę na nieobecność w zapisach ustawy uregulowań dotyczących bibliotekarzy dyplomowanych oraz na niebezpieczeństwa z tym związane.

Słowa kluczowe: prawo o szkolnictwie wyższym, bibliotekarze dyplomowani, Konstytucja dla nauki, nowelizacja prawa

Wprowadzenie

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego opublikowało we wrześniu 2017 r., już oficjalnie, projekt *Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce*¹ oraz projekt przepisów wprowadzających *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*², obydwie akty prawne opracowane przez ten resort.

Koncepcja normatywna tych ustaw zmienia całkowicie strukturę przepisów w zakresie problematyki związanej z nauką polską na poziomie uniwersyteckim. Zaproponowane przepisy charakteryzują się dużym stopniem ogólności, przenosząc ciężar rozwiązań szczegółowych na poziom zapisów zamieszczanych w statutach poszczególnych uczelni.

Nowe uregulowania

Projekt *Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce* przewiduje w art. 54 ust. 1 powszechność funkcjonowania biblioteki uczelnianej. Rozwiązanie należy uznać za słuszne, będące kontynuacją dotychczasowego stanu, gdyż trudno wyobrazić sobie funkcjonowanie uczelni bez pozyskiwania przez jej słuchaczy wiedzy w bibliotece.

Utrzymanie zasady funkcjonowania biblioteki w każdej uczelni jest jak najbardziej zasadne, jednakże projektodawca zatrzymał się niejako w pół drogi, bowiem w projekcie ustawy nie zamieszczono żadnych innych zapisów dotyczących jej pracowników. Być może działalność biblioteki, dla twórców ustawy, kojarzy się przysłowiowo z podawaniem książki z półki przez bibliotekarza, wobec tego nie ma potrzeby się nim zajmować?

¹ *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Projekt ustawy [online]. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2017. [Dostęp 20.02.2018]. Dostępny w: <http://konstytucjadlanauki.gov.pl/pobierz-projekt>.

² *Przepisy wprowadzające ustawę „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”* [online] 22.01.2018 r. [Dostęp 20.02.2018]. Dostępny w: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303103/12458897/12458902/dokument326752.pdf>.

Przypomnieć tutaj należy, że w bibliotece akademickiej zatrudniani są pracownicy o wysokich kwalifikacjach zawodowych, dobrze radzący sobie z obsługą wielu programów komputerowych, pozwalających w praktyce na poprawne realizowanie zadań stojących przed biblioteką naukową XXI wieku, ale także z predyspozycjami do pracy naukowej.

Nie wchodząc w szczegóły merytoryczne tych skomplikowanych zagadnień, skoncentruję się na początku na historycznym przeglądzie pozyskiwania i tworzenia kadr bibliotek naukowych. Od października 1990 r., na mocy *Ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym*³ ustawodawca podzielił kadry biblioteki akademickiej na trzy grupy:

- 1) bibliotekarze dyplomowani, do których miały zastosowanie odpowiednio przepisy dotyczące pracowników naukowo-dydaktycznych⁴,
- 2) bibliotekarze zatrudnieni na stanowiskach: kustosza bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty, do których należało stosować odpowiednio przepisy dotyczące pracowników dydaktycznych⁵,
- 3) pozostali pracownicy biblioteki.

Konsekwencją tego podziału było nadanie pierwszej i drugiej grupie bibliotekarzy w szczególności prawa do skróconej normy tygodniowej czasu pracy do 36 godzin⁶ oraz prawa do 36-dniowego wymiaru urlopu wypoczynkowego⁷.

Przyznanie istotnych uprawnień pracowniczych części kadry bibliotecznej zatrudnionej na wyższej uczelni wynikało z potrzeby kształcenia i pozyskiwania pracowników bibliotecznych o wysokich kwalifikacjach i umiejętnościach. Ustawodawca zapewne wychodził naprzeciw potrzebom związanym z rewolucją, jaka się sukcesywnie dokonywała w obszarze związanym z funkcjonowaniem akademickich bibliotek XX wieku, zwłaszcza w zakresie ich powszechnej informatyzacji. Aby sprostać stawianym wymaganiom, potrzebne były kadry o szczególnych umiejętnościach i wiedzy.

Panowała zgoda co do tego, że uprawnienie dotyczące skróconej normy tygodniowej czasu pracy i dłuższego wymiaru urlopu wypoczynkowego mają zostać, co do zasady, utrzymane w przepisach obecnie obowiązującej ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*⁸.

Kwestia skróconego czasu pracy bibliotekarzy jest wyraźnie określona w art. 130 ust. 7 cyt. ustawy z dnia 27 lipca 2005 r.⁹ Problem powstał w zakresie prawa do 36-dniowego wymiaru urlopu wypoczynkowego pracowników bibliotecznych zatrudnionych na stanowiskach kustosza bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty, ponieważ zamiar ustawodawcy zachowania tej grupie pracowników ich praw nie został

³ *Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym*. Dz.U. nr 35, poz. 385, z późn. zm.

⁴ Tamże, art. 77, ust. 1.

⁵ Tamże, art. 77, ust. 2.

⁶ Tamże, art. 101, ust. 6.

⁷ Tamże, art. 108, ust. 1 w związku z art. 77 ust.1 i 2.

⁸ *Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym*. Dz. U. nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

⁹ Tamże, art. 130 ust. 7.

w art. 264 ust. 7 cytowanej wyżej ustawy wyraźnie sprecyzowany. Skutkiem tego w praktyce pracownicy bibliotek niektórych uczelni publicznych zostali pozbawieni korzystniejszego prawa do wymiaru urlopu. Część uczelni, honorując prawo pracownika do zachowania uprawnień słusznie nabytych, nadal udziela pracownikom korzystniejszego wymiaru urlopu wypoczynkowego.

Również spory sądowe w tej kwestii kończyły się zgoła odmiennymi od siebie wyrokami sądowymi. Przypomnę tutaj wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia z dnia 2 marca 2011 r., sygn. akt VIII P 937/10¹⁰, stwierdzający, że bibliotekarz, który przed dniem wejścia w życie ustawy miał uprawnienie do urlopu w wymiarze 36 dni kalendarzowych i był zatrudniony na podstawie mianowania, nadal ma prawo do urlopu w tym wyższym wymiarze. Poprawność tego orzeczenia została utrzymana w mocy przez wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 30 czerwca 2011 r.¹¹

Pogląd ten podzielił także Sąd Okręgowy we Wrocławiu w wyroku z dnia 25 października 2012 r.¹², w którego uzasadnieniu stwierdził, że nie ma żadnych podstaw do tego, żeby w inny sposób interpretować zapis art. 264 ust. 7 *Prawa o szkolnictwie wyższym*. Innego zdania był Sąd Najwyższy, który uchwałą z dnia 18 stycznia 2013 r.¹³ pozbawił wymienioną grupę bibliotekarzy, którzy nabyli prawo do 36-dniowego wymiaru urlopu, uprawnień słusznie i zgodnie z prawem osiągniętych, praw nabytych, co w przypadku braku instytucji legalnej, wiążącej wykładni ustaw spowodowało perturbacje skutkujące różnymi rozwiązaniami w poszczególnych uczelniach. Osoby zainteresowane bardziej szczegółowo tym tematem odsyłam do mojego artykułu zamieszczonego w numerze 4 „Biuletynu EBIB” z roku 2013¹⁴.

Jeżeli chodzi o uprawnienia bibliotekarzy i dokumentalistów dyplomowanych, którzy stanowią kadrę naukową w bibliotekach akademickich, przez kilkanaście lat, począwszy od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku, uzyskiwało się je po zdaniu egzaminów (historycznie w różnej formie) przed Komisją Egzaminacyjną działającą przy Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Od połowy 2013 r. zniesiono państwowe egzaminy (w oparciu o ustawę deregulacyjną części zawodów), a rozwiązania w tym zakresie przerzucono na zapisy w statutach uczelnianych. Nie była to chyba do końca słuszna decyzja, jak się okazuje, patrząc z perspektywy czasowej. Mimo opracowanych

¹⁰ NYCZ T.M. *Glosa do wyroków: Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia z dnia 22 września 2010 r., VIII P 359/10; oraz Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia z dnia 2 marca 2011 r., VIII P 937/10 – urlop bibliotekarzy*. Prawo-pracy.pl [online]. [Dostęp 20.02.2018]. Dostępny w: https://www.prawo-pracy.pl/glosa_do_wyrokow_sadu_rejonowego_dla_warszawy_srodmiescia_z_dnia_22_wrzesnia_2010_r_viii_p_359_10_oraz_sadu_rejonowego_dla_warszawy_srodmiescia_z_dnia_2_marca_2011_r_viii_p_937_10_urlop_bibliotekarzy-g-56.html.

¹¹ Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 30 czerwca 2011 r. sygn. akt XXI Pa 216/11.

¹² Wyrok Sądu Rejonowego dla Wrocławia Śródmieścia z dnia 1 sierpnia 2012 r., sygn. akt IV P 482/12, utrzymany w mocy przez wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 25 października 2012 r., sygn. akt VII Pa 262/12.

¹³ *Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2013 r.* II PZP 7/12, OSNP 2013/13-14/148, LEX nr 1281363.

¹⁴ GOLEC-NYCZ, E. Problemy związane z urlopami bibliotekarzy. *Biuletyn EBIB* [online]. 2013, nr 4 (131). ISSN 1507-7187. [Dostęp 31.01.2018]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/3/1>.

rekomendacji Konferencji Dyrektorów Akademickich Szkół Polskich uczelnie stosują różne rozwiązania w tym zakresie. Nie wiadomo także, czy uprawnienia nadane w jednej uczelni bibliotekarz otrzyma w innej wybranej uczelni.

Podkreślić należy tutaj dodatkowo, że nigdy zasady wynagradzania tej grupy zawodowej nie nadszły za stawianymi wobec niej wymaganiami. Związane było to poniekąd z ogólnym stanem niskich wynagrodzeń w sferze publicznej lat 90 ubiegłego wieku. Niezależnie od tego być może przedstawiciele organizacji bibliotecznych nie mieli odpowiednich możliwości czy też siły przebicia, aby ustawodawcę przekonać do potrzeby odpowiedniego wynagradzania tej grupy zawodowej.

Taki stan istnieje, niestety, do dzisiaj. W coraz większym stopniu pensje bibliotekarzy odstają in minus od zarobków pracowników innych zawodów. Bibliotekarz po kilku latach pracy w bibliotece uczelnianej ma miesięczne uposażenie niewiele większe niż wynosi aktualnie obowiązkowa miesięczna stawka minimalnego wynagrodzenia pracownika na etacie. To nie stwarza dobrej atmosfery do pozyskiwania dobrych i bardzo dobrych pracowników.

Wszystko to źle wróży funkcjonowaniu systemu biblioteczno-informacyjnego w uczelniach. Sam fakt istnienia biblioteki jako agendy działającej w każdej uczelni nie jest elementem przyczyniającym się do podniesienia poziomu nauki polskiej, jeżeli ustawodawca nie zapewni powszechnie takich uprawnień dla kadr bibliotecznych, które pozwolą na zatrudnianie i utrzymywanie pracowników o wysokich kwalifikacjach. Przygotowany projekt *Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce* zmierza przeciw do działań naprawczych, a zatem w tym trendzie nie można zapominać o bibliotekach naukowych, które w coraz większym stopniu mają i będą mieć wpływ na poziom nauki polskiej.

Już dzisiaj w zdecydowanej większości bibliotek uczelnianych bibliograficzne bazy publikacji pracowników naukowych, których zawartość okresowo przesyłana jest do systemu POL-on, tworzone są przez pracowników bibliotek. W konsekwencji dane o wielkiej wadze, na podstawie których przyznawane są kategorie wydziałom, a w przyszłości w oparciu o propozycje nowych przepisów w tym względzie, kategorie przyznane uczelniom, zależą od poprawności i rzetelności pracy kadry bibliotecznej. Szczególnie wobec powyższego dbałość o jakość tych kadr jest wręcz niezbędna.

Propozycje rozwiązań

Omówione wcześniej kwestie prowadzą do następujących wniosków:

Po pierwsze, nowe *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* musi pozostawać w zgodzie z zasadą praw słuszenie nabytych, czyli nie może naruszać art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Wobec tego w przepisach wprowadzających Prawo należałoby co najmniej skonstruować przepis stwierdzający, że pracownicy biblioteki akademickiej posiadający przed wejściem

w życie przygotowywanej ustawy prawo do 36-godzinnego tygodnia pracy i 36-dniowego urlopu wypoczynkowego, zachowują to prawo nadal.

Zapis ten stanowi urzeczywistnienie zasady zachowania praw słuszenie nabytych i jest niezbędny w celu zgodności projektu *Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce* z Konstytucją, w szczególności z jej art. 31 ust. 3.

Należy przy tym zauważyć, że kierunek zmierzający do znacznego pogorszenia sytuacji pracowniczej osób zatrudnionych w bibliotekach naukowych może w niedługim czasie doprowadzić do bardzo poważnego załamania poziomu merytorycznego tych kadr, ponieważ w następstwie tego mogą odejść wartościowi pracownicy, część na emeryturę, gdy tylko nabędą uprawnienia do jej przyznania, a część zapewne do lepiej płatnej pracy, wobec braku widocznych perspektyw ani rozwoju osobistego, ani finansowego.

Odbudowa kadr do poziomu akceptowanego w bibliotece naukowej będzie w przyszłości procesem bardzo trudnym i długotrwałym.

Po drugie, ustawodawca w toku prac legislacyjnych powinien jednak wszechstronnie rozważyć, mimo zakładanej dużej autonomii uczelni, koncepcję statusu zatrudnieniowego wszystkich pracowników zatrudnianych na uczelniach, w tym pracowników biblioteki, a nie tylko grupy pracowników naukowych legitymujących się stopniami naukowymi. Koncepcja ta powinna być powszechna i spójna.

Moim zdaniem, pozostawienie każdej uczelni prawa do decydowania o statusie bibliotekarzy zatrudnionych w uczelni nie jest rozwiązaniem wpływającym korzystnie na utrzymanie odpowiedniego poziomu tych kadr, pomijając już aspekt możliwości naruszenia w takim przypadku zasady równego traktowania pracowników w zatrudnieniu (art. 11² KP¹⁵), w zakresie podstawowych uprawnień, takich jak zaliczanie lub niezaliczanie do grona nauczycieli akademickich (mimo zdobytych uprawnień, potwierdzonych uznanymi wcześniej certyfikatami), prawa do wymiaru urlopu wypoczynkowego czy do wymiaru czasu pracy.

Te uprawnienia pracownicze nie powinny podlegać dyferencjacji w poszczególnych uczelniach, zwłaszcza publicznych, dlatego na ten temat powinien wypowiedzieć się sam ustawodawca. Uważam też, że w strukturze nauczycieli akademickich należałoby zachować stanowiska bibliotekarza i dokumentalisty dyplomowanego.

Mimo zniesienia egzaminu państwowego składanego przed Komisją Egzaminacyjną działającą przy Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, uprawniającego w konsekwencji do posiadania statusu nauczyciela akademickiego, obecnie zdecydowana większość bibliotekarzy dyplomowanych takim egzaminem się legitymuje. Wobec tego, proponowana zmiana prowadzi do niczym nieuzasadnionej degradacji statusu pracowniczego tej grupy zatrudnionych.

¹⁵ *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks pracy* [online]. Dz.U. 2018 poz. 108, s. 5. Dostępny w: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU2018000108/U/D20180108Lj.pdf>.

Przy zachowaniu statusu nauczyciela akademickiego dla bibliotekarzy dyplomowanych w ustawie należałoby rozważyć także co najmniej w przepisach wykonawczych, jeżeli już nie w ustawie wprost, kwestię ujednoczenia podstawowych wymagań kwalifikacyjnych, które aktualnie zostały zarekomendowane przez członków Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Wyższych. Nie mając jednak żadnej mocy prawnej, są jedynie zaleceniem w tym względzie, m.in. w tym celu, aby w konsekwencji nie dochodziło do naruszenia zasady równego traktowania bibliotekarzy w zatrudnieniu.

Co prawda, projekt *Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce* dopuszcza, aby te sprawy rozstrzygały statuty uczelniane, nie jest to jednak rozwiązaniem optymalnym, przede wszystkim dlatego, że znowu status bibliotekarza dyplomowanego może być w praktyce niejednorodny. Zważywszy, że uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego były zdobyte w jednakowy sposób, w postaci pozytywnego złożenia egzaminu państwowego, o nierównym traktowaniu w tym wypadku nie powinno być mowy.

Moim zdaniem, powinien być także w ustawie ujęty zapis o skróconym czasie pracy dla pracowników bibliotek, którzy go aktualnie posiadają, w przeciwnym bowiem razie znowu może dochodzić na tym tle do wielu problemów.

Rozpoczęty już proces szerokich konsultacji projektu *Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce* sprawia, że pilność sprawy staje się oczywista. Nietrafne uregulowania prawne w tym zakresie mogą przynieść trudne do naprawy negatywne konsekwencje.

Zdaję sobie sprawę z tego, że zawód bibliotekarza szkoły wyższej nie jest w szczególności profesją znaną, nawet wśród nauczycieli akademickich, którzy na co dzień mają z biblioteką uczelnianą do czynienia. Być może jest to po części nasza, bibliotekarzy wina, że nie potrafiliśmy we właściwy, wyrazisty sposób pokazać, jakim jakościowym przemianom podlegały biblioteki szkół wyższych zwłaszcza w ostatnich 20 latach i jakie stawiane są aktualnie wobec nich oczekiwania.

W następstwie tego nie uzmysławialiśmy dostatecznie osobom decyzyjnym, że taki stopień rozwoju, a i oczekiwania stawiane wobec bibliotek naukowych, są immanentnie związane z istnieniem i dalszym rozwojem kadr bibliotecznych o bardzo wysokich kwalifikacjach zawodowych.

Bibliografia

1. GOLEC-NYCZ, E. Problemy związane z urlopami bibliotekarzy. *Biuletyn EBIB* [online]. 2013, nr 4 (131). ISSN 1507-7187. [Dostęp 31.01.2018]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/3/1>.
2. NYCZ T.M. *Głosa do wyroków: Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia z dnia 22 września 2010 r., VIII P 359/10; oraz Sądu Rejonowego dla Warszawy Śródmieścia z dnia 2 marca 2011 r., VIII P 937/10 – urlop bibliotekarzy*. Prawo-pracy.pl [online]. [Dostęp 20.02.2018]. Dostępny w: https://www.prawo-pracy.pl/glosa_do_wyrokow_sadu_rejonowego_dla_warszawy_srodmiescia_z_dnia_22_wrzesnia_2010_r_viii_p_359_10_oraz_sadu_rejonowego_dla_warszawy_srodmiescia_z_dnia_2_marca_2011_r_viii_p_937_10_urlop_bibliotekarzy-g-56.html.

3. *Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Kodeks pracy* [online]. Dz.U. 2018 poz. 108, s. 5. Dostępny w: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000108/U/D20180108Lj.pdf>.
4. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Projekt ustawy [online]. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2017. [Dostęp 20.02.2018]. Dostępny w: <http://konstytucjadlanauki.gov.pl/pobierz-projekt>.
5. *Przepisy wprowadzające ustawę „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”* [online] 22.01.2018 r. [Dostęp 20.02.2018]. Dostępny w: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303103/12458897/12458902/dokument326752.pdf>.
6. *Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2013 r.* II PZP 7/12, OSNP 2013/13-14/148, LEX nr 1281363.
7. *Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym*. Dz.U. nr 35, poz. 385, z późn. zm.
8. *Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym*. Dz. U. nr 164, poz. 1365, z późn. zm.
9. Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 30 czerwca 2011 r. sygn. akt XXI Pa 216/11.
10. Wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 25 października 2012 r., sygn. akt VII Pa 262/12.
11. Wyrok Sądu Rejonowego dla Wrocławia Śródmieścia z dnia 1 sierpnia 2012 r., sygn. akt IV P 482/12.